

Henri de Lubac – teolog Crkve

JANEZ FERKOLJ*

UDK:
27-1-05 Lubac, Henri de
Pregledni članak
Primljeno:
30. kolovoza 2016.
Prihvaćeno:
28. studenoga 2016.

Sažetak: Članak naslova Henri de Lubac – teolog Crkve pokazuje uvjete u kojima je Henri postavljao temelje obnove Crkve, kojima je s teologom Danieloujem otvorio put zbirke Sources Chretiennes koja danas ima više od 584 dijelova. Ne možemo se ne osvrnuti na godine profesure teologije u Lyonu, kao ni na trpljenje i iskušenja, a istovremeno i sve veću i jaču ljubav prema Crkvi, kao ni nezaobilazni doprinos 2. vatikanske koncila. Razmišljanje o teologiji Henria de Lubaca bogati nas preplitanjem prošlosti i sadašnjosti dok gledamo u vlastitu dušu i njezinu izvrsnost kao anima ecclesiastica. Članak naglašava potrebu neprestanom vraćanju izvorima vjere. Kao što se svijet svaki dan mijenja i obnavlja, tako se i Crkva svaki dan iznova rađa u euharistijskom darovanju. Ecclesia semper reformanda. Sve više spoznajemo kako je veliku ulogu pri tome imao kardinal Henri de Lubac koji je već i samom osudom svoga djela istovremeno obnavljao lice Kristove zaručnice.

Ključne riječi: Henri de Lubac, Crkva, Drugi vatikanski sabor, obnavljanje, crkveni oci, katoličanstvo.

Uvod

Francuski teolog Henri de Lubac svojim plodonosnim opusom obilježio je život i misao Crkve 20. stoljeća te ju je u mnogočemu pripremio za treće tisućljeće. Razabrao je kako pitanje o Bogu nije samo teoretsko, nego se odnosi na sveobuhvatnu ljudsku egzistenciju. Relativno je lako bilo zaključiti da je teologiji potrebna cjelokupna obnova, mnogo teže bilo je pokazati put toj obnovi i provoditi ju. U tom smislu bilo je potrebno ponovno otkrivanje povezanosti naravnoga i nadnaravnoga te odlučno upozoravanje na najdublji egzistencijalni čovjekov temelj, njegovu čežnju za Bogom, kao i čežnju za odnosom s tim istim Bogom. Kako bi to ostvarili, bilo je potrebno posvetiti se dubini i trajnosti vjere, povezanosti svih onih koji zazivaju ime Isusovo i ispravno imenovanje Crkve i njezinoga poslanja. De Lubacov doprinos životu Crkve najbolje vidimo u teologiji, apostolatu i duhovnosti. Pojedinačno su jedna-

* Dr. sc. Janez Ferkolj,
Teološka fakulteta, Univerza
v Ljubljani, Poljanska cesta
4, 1000 Ljubljana, Slovenija,
janez.ferkolj@teof.uni-lj.si

ko vrijedni, nemoguće ih je tumačiti bez uzajamnoga doprinosa i pomoći. Teolog također prima kao što daje. Prema tomu teolog je tumač (učitelj) i voditelj. U tom smislu tražimo odgovore u našoj raspravi o Henriju de Lubacu, teologu Crkve.

1. Život i opus

Henri-Marie-Joseph Sonier de Lubac rođen je 20. veljače 1896. godine u gradu Cambrai u sjevernoj Francuskoj u blizini belgijske granice. Njegova duboko vjerna obitelj uz dar života usadila mu je i pravi kršćanski duh. Henri de Lubac sjeća se i spominje da roditelji nisu bili bogati i da je u obitelji bilo šestero djece. Majka je bila priprosta žena čija se sva kultura temeljila na kršćanskoj pobožnosti. Henri navodi kako u njoj nikada nije vidio ništa drugo osim nesebičnoga sebedarja i dobrote. Njihova je međusobna povezanost nakon očeve smrti postala još jača. Majka je imala povjerenja u sina i vjerovala je da će uvijek biti poslušno dijete svete Crkve. Kada je Henri de Lubac bio pozvan u Rim u vezi s koncilom, podsjetila ga je da moli Boga da ga očuva u poniznosti.

Henri de Lubac ranu mladost proživio je u gradu Bourg-en-Bresse blizu Lyona, u koji se obitelj preselila zbog očeva posla u *Banque de France*. Tamo je pohađao isusovačku gimnaziju *Notre-Dame de Mongré v Villefrancheu*, u kojoj je u njemu niknuo poziv za redovničko zvanje. Tako je, nakon nekoliko mjeseci studiranja prava, 9. listopada 1913. godine stupio u Družbu Isusovu. S velikim poštovanjem prisjeća se pisma koje mu je njegov duhovnik iz mladosti otac Eugène Hains poslao 6. siječnja 1962. godine, kratko prije svoje smrti, u kojem kaže: »Božja providnost nas je zbližila u trenutku kada ste tražili svoj put, a to čovjek ne zaboravlja. Već znate da svakoga dana vjerno za vas molim *Veni Sancte Spiritus*. Tko bi prije nekoliko godina mogao i pomisliti da ćete biti jedan od koncilskih teologa? Želim vam da još dugo uzmognete raditi za dobro Crkve.«¹

Novicijat isusovačke redovničke provincije za lionsko područje bio je u izgnanstvu u gradu St. Leonards-on-Sea u grofoviji Sussex u južnoj Engleskoj. Razlog tomu izgnanstvu bio je u francuskome zakonodavstvu koje je bilo neprijateljski raspoloženo prema redovnicima jer je od 1906. godine u Francuskoj nastupila radikalna odijeljenost Crkve i države. Premda se susretao s raznim skupinama: *Action française*, *Sillon*, *Action catholique de la Jeunesse Française...*, nitko ga posebno nije zapazio. S nekoliko prijatelja osnovao je *Société Brunetière*, koje su nazvali po akademiku, predstavniku socijalnoga katolicizma. Revija je prikupljala razmišljanja mladih, ne zanemarujući karitativno djelovanje. S tim u vezi treba spomenuti i neke napetosti u odnosu prema laičkoj misli. Mladi Lubac rado je čitao i razmišljao. O svojim

¹ H. de LUBAC, *Mémoires sur l'occasion de mes écrits*, Pariz, 2006., str. 398.

praznicima ovako je napisao: »Ladanjska samoća me uranjala u teške misli pa sam se vrlo ozbiljno, iako bez namjere da to objavim, povremeno igrao mislioca.«² Na početku svoga novicijata već je poznao Dostojevskog, Péguyja i Claudela. U ljeto 1912. godine budućnost mu je presudno naznačilo čitanje knjige *Christus, histoire comparée des religions*.

Vrijeme njegova novicijata iznenada je prekinuo Prvi svjetski rat. Poput svih francuskih klerika de Lubac je također 1915. godine pozvan u vojsku. Na blagdan Svih svetih 1917. godine teško je ranjen u glavu što mu je ostavilo bolne posljedice koje je morao podnositi do kraja života. Zbog glavobolja je povremeno i po više tjedana bio prikovan za postelju. Unatoč bolesti učinio je veliko djelo za Crkvu.

Susretao se s različitim ljudima, svakodnevno se suočavao sa smrću, a rat mu je ostavio i tri oznake: rane na ruci, uhu i glavi. U rovu se susretao i sa svojim bivšim učiteljem koji nije bio kršćanin i nije vjerovao u Boga. Na temelju njihovih razgovora nastala su njegova prva ozbiljna osobna razmišljanja. Više o njima možemo saznati u njegovoj kasnijoj knjizi *De la connaissance de Dieu*. U to vrijeme Henri de Lubac uspostavio je i prijateljstvo s filozofom Augustom Valensinom, DI koji je de Lubaca nešto kasnije osobno upoznao sa svojim učiteljem Mauriceom Blondelom. Studij filozofije završio je 1920. – 1923. godine u skolastikatu u Jerseyu, zajedno s kasnije poznatim misliocem Gastonom Fessardom koji se na poticaj A. Valensina i zajedno s de Lubacom udubljavao u Blondelova djela. Upoznao se također s J. Maréchalom koji je tada bio profesor filozofije u Belgiji. U Jerseyu je tada još vladao suarezijanski duh, dok je Henri de Lubac bio tomist ili čak neotomist.³

Od 1924. do 1926. godine studirao je teologiju u Ore Placeu kod Hastingsa u Engleskoj. Tih je godina bilo presudno ne samo njegovo susretanje s filozofom p. Augustom Valensinom koji je čuvao djela Pierra Rousselota, ubijenoga u Prvom svjetskom ratu, nego i susretanje s p. J. Hubyjem, najvjernijim Rousselotovim učenicom.⁴ Huby je tada upozorio na mogućnost interpretacije sv. Tome Akvinskog, posebno u svezi s naravnom žudnjom za gledanjem Boga koja se jasno razlikuje od one koja se s Cajetanom jednostavno uvriježila. Sve godine studija sv. Toma je uz evanđelja bio jedini autor iz kojega i zbog kojega je de Lubac pisao vlastite kartotečne bilješke.

Kada su se isusovci smjeli vratiti u domovinu, pa je u Francusku bio vraćen i skolastik lionske provincije koji se za nekoliko godina razvio u jedno od najuglednijih,

² H. de LUBAC, *Mémoires sur mes vingt premières années*, *Bulletin de l'Association internationale*, *Cardinal Henri de Lubac*, 1, str. 31.

³ Usp. H. de LUBAC, *Mémoire sur l'occasion de mes écrits*, str. 33., 147.

⁴ Usp. *isto*, str. 16.

kulturno i crkveno najživljih središta Francuske, de Lubac je nastavio teološki studij u Fourvièru (1926. – 1928.) blizu Lyona. Za svećenika je zaređen u Lyonu 22. kolovoza 1927. godine. Nakon završetka teološkoga studija prošao je još i tercijat (1928. – 1929.) u Paray-le-Monialu.⁵

2. Profesor teologije u Lyonu i mentor u Fourvièru

Henri de Lubac 1929. godine imenovan je za docenta fundamentalne teologije na Teološkom fakultetu Katoličkoga instituta u Lyonu gdje je naslijedio Augusta Valensina. Tada je počeo sustavno i intenzivno proučavati crkvene oce, posebno istočne, među kojima ponajprije Origena, iako ih je naveliko čitao još za vrijeme teološkoga studija. Na molbu dekana E. Podecharda uskoro je preuzeo i predavanja iz povijesti religija što ga je navelo na bavljenje budizmom. Time se posebno počeo baviti zahvaljujući kontaktu s Julesom Monchaninom koji se odrekao znanstvene karijere, ali je unatoč tomu stekao opsežno i duboko znanje o istočnim religijama. Svojom kasnijom knjigom *Images de l'abbé Monchanin* de Lubac je Monchaninu postavio spomenik. Ta knjiga živo ocrtava crkveni život u Lyonu tridesetih godina 20. stoljeća. Drugi važan duhovnik u Lyonu s kojim je de Lubac prijateljevao bio je Paul Couturier, pionir ekumenskoga pokreta u Francuskoj.

Godine 1934. imenovan je za profesora dogmatike na Teološkom fakultetu, 1938. godine za profesora fundamentalne teologije, a sljedeće godine za profesora povijesti religija. Stanovao je u Fourvièru, gdje je bio duhovnik isusovcima koji su tada ondje završavali svoju izobrazbu. Među tadašnjim studentima u Fourvièru nalazimo važna imena: Hans Urs von Balthasar, Jean Daniélou, Donatien Mollat, Jacques Guillet, Louis Ligier itd. Otkrivao im je grčke crkvene oce, filozofsku mistiku Azije i moderni ateizam. Njemu duguju zahvalu za patristički studij. U tom ozračju na poticaj Victora Fontoymonta, studijskoga prefekta u Fourvièru, de Lubac i Daniélou utemeljili su i započeli izdavački niz zbirke crkvenih otaca pod naslovom *Sources chrétiennes*. Prva dva sveska zbirke izišla su za vrijeme Drugoga svjetskoga rata 1942. godine. Zbirka je 1994. godine dostigla 400 svezaka, a danas već broji 584 svezaka.

Razdoblje Drugoga svjetskoga rata usporilo je, ali ipak nije zaustavilo, djelo velikoga teologa. Knjigu *Corpus mysticum* priredio je još 1938. godine, ali je zbog rata objavljena tek 1944. godine. U dijelovima su 1939. i 1940. godine bile objavljene *Recherches de science religieuse*, potom *Esprit et Liberté*, *Surnaturel*, *Etudes historiques*, *Proudhon et le christianisme*, vrlo poznata *Drame de l'humanisme athé*, *Paradoxes*, *De la connaissance de Dieu*, *Résistance chrétienne à l'antisémitisme*, *Mémoires sur l'occasion de mes écrits*. *Cahiers* je namijenio kao poticaj za bolje slušanje i razumijevanje riječi

⁵ Usp. A. STRLE, *Teologi za prihodnost*. IS 4, Ljubljana, 1998., str. 161.; usp. ISTI, *Naravno hrepenenje po nadnaravnom smotru po nauku sv. Tomaža Akvinskega*, Inauguralna disertacija, Ljubljana, 1944.

Svetoga Oca. Tijekom dvadeset godina polagano je nastajalo djelo *Histoire et Esprit; L'intelligence de l'Écriture d'après Origène*.

Poslije Drugoga svjetskoga rata de Lubaca su obilježila tri čimbenika. Prije svega enciklika *Aeterni Patris* pape Leona XIII. u kojoj je predstavio sv. Tomu Akvinskog kao najbolji primjer oblikovanja vjere i razuma te pozvao na produbljivanje sadržaja Prvoga vatikanskoga koncila. Slijedio je uspon modernizma i s njim povezane enciklike *Pascendi* i *Lamentabili* pape Pija X. Novi modernistički nauk označili su imanentizam i pragmatizam. Kršćanstvo je po njemu predstavljano samo kao povijesni pokret u povijesti svijeta. Tumačenje Svetoga pisma i dogmi bilo je posve promijenjeno, a autoritet Crkve spušten je na razinu države. De Lubac proučavao je *Ispovijesti* sv. Augustina, Irenejeve knjige *Adversus Haereses* i Roussetotove teze *L'Intellectualisme de saint Thomas* iz 1908. godine, što ga je dovelo do metafizičkih problema. Na njega su velik utjecaj imali borci protiv modernizma Léonce de Grandmaison i njegov prijatelj Jules Lebreton. Rado se prisjećao prisnoga i dugogodišnjega prijateljstva s Gastonom Fessardom. Bili su strastveni tomisti, neotomisti, zbog čega je kasnije de Lubac optužen za herezu. Spomenimo i druge autore na kojima je sazrijevao i koje je studirao: Plotin, Bergson, Hamelin, Garrigou-Lagrange, Marie-Dominique Chenu, Victor Fontoynt, Lachelier, Leibniz, Fessard, Roussetot, Blondel, Maréchal, sv. Bonaventura, sv. Ivan od Križa, Malebranche, grčki crkveni oci. Moramo znati da je čitanje njihovih knjiga bilo gotovo zabranjeno. Svaki suvremeni autor već je *a priori* bio sumnjiv. Henri de Lubac u svom se radu nije zadovoljio čitanjem i učenjem: što god je primao stalno je promišljao zajedno sa svojim prijateljima.⁶

3. Godine de Lubacove patnje i obnove Crkve

Kardinal Henri de Lubac jedan je od najvećih teologa i humanista 20. stoljeća. Kao znanstvenik ostavio nam je golemo djelo na najrazličitijim područjima: povijest dogmatike, egzegeza Svetoga pisma, filozofija. Kao pisac kojega su obilježili uzori Péguy i Claudel znao je trijeznu rječitost združiti sa strašću s kojom je gorio za istinu. Kao čovjek vjere otvoreno se suočavao s idejama i pretenzijama modernoga ateizma, istraživao smisao nekršćanskih vjerovanja (poglavito budizma) i podupirao dijalog između zapadne i istočne Crkve.⁷

Njegovo je djelovanje posve proizlazilo iz temeljnoga načela, povratka na izvore. Srce zapadne kulture promatrao je u pobožanstvenjenju čovjeka po Kristovu uzo-

⁶ Usp. H. de LUBAC, *Mémoires sur l'occasion de mes écrits*, str. 25.-42.; usp. također: A. STRLE, *Teologi za prihodnost*, str. 161.-164.

⁷ J. FERKOLJ, *Prenova iz izvira*, Ljubljana, 2016., str. 22.

ru. Upravo produblјivanje te vjere, po njemu, omogućuje najbolju analizu vremena i najbolji odgovor na njegove potrebe. Zato se vraćao izvorima: crkvenim ocima, srednjovjekovnoj misli i renesansnoj filozofiji. Na tim ključnim mjestima odigrava se drama čovjekove pozvanosti na božanski život. Izuzetnom otvorenošću duha znao je nesavršenom čovjeku i njegovu izrazu otkrivati nevidljivu prisutnost nadnaravnoga u Crkvi prije Koncila, za vrijeme Koncila (kao jedan od vodećih koncilskih stručnjaka) i poslije njega.

U posebnom broju francuske naklade revije *Communio* (rujan–listopad 1992.), posvećenom Henriju de Lubacu, Olivier Boulnois napisao je: »Spekulativna srž de Lubacovih analiza se usredotočuje na ključne pojmove 'tajna' i 'paradoks'. Iako tajna nadilazi sposobnost našeg uma, ona je ipak objekt svojstven čovjekovu razumu. Upravo po njoj nam je dano razmišljati i ponirati u našu sudbinu. Stoga se izražava paradoksom: spasenje koje nam Bog omogućuje i koje nadilazi našu moć je upravo ono čemu najdublje težimo i koje nam daje Bog koji je ponizio sam sebe sve do naše ljudske naravi. Sva kršćanska ili poganska, pa čak i protukršćanska kultura zauzima stav prema tom najvišem događaju i više ili manje precizno izražava njegov smisao.«⁸

Sumnja se pojavila već pred izlazak knjige *Surnaturel* 1946. godine. P. Garrigou-Lagrange protiv de Lubaca i njegovih prijatelja izbacio je krilaticu *Nouvelle théologie*, a Papa je to nesvjesno preuzeo. Narednih deset godina oduzeli su de Lubacu pravo poučavanja i slali su ga od mjesta do mjesta. Njegove knjige uklonili su iz knjižnica Družbe Isusove, kao i iz prodaje. Kada su se okolnosti malo smirile, premda mu nikad nisu objasnili zašto je optužen, de Lubac je nastavio svoj rad, ali su sva njegova djela morala proći cenzuru u Rimu. Konačno se za njega zauzeo nadbiskup Montini, kasniji papa Pavao VI. De Lubaca je zajedno s Congarom imenovao za savjetnika pripravne koncilске teološke komisije.

U lipnju 1950. godine iz Rima je iznenada došla odluka oca generala Družbe Isusove u vezi s pogrješkama oko bitnih dogmatskih točaka koje su zagovarala petorica profesora. Oni su bili zbog toga otpušteni iz službe i morali su mijenjati prebivalište. Bili su to: Emile Delay, Henri Bouillard, Alexandre Durand, Pierre Ganne i Henri de Lubac.⁹

Potom je 12. kolovoza 1950. godine izašla enciklika *Humani generis*. U njoj inače nije bilo izraza *nova teologija*, ali je općenito bilo razumljivo kako je bila usmjeren na protiv skupine teologa iz Fourvièra. Henri de Lubac bio je obilježen kao glavni

⁸ O. BOULNOIS, *Humaniste parce que théologien*, u: *Revue catholique internationale Communio* 17(1992.), str. 5.-7.

⁹ Usp. H. de LUBAC, *Mémoires sur l'occasion de mes écrits*, str. 146.

krivac. Obrušila se lavina kritika, sumnjičenja, insinucija i kleveta. Smatrali su ga novotarom pa su ga stoga 1950. godine poslali u Pariz, a u Fourvière u Lyonu vratilo se tek nakon osam godina. Papa Ivan XXIII. imenovao ga je 1960. godine za savjetnika pripravne teološke komisije na koncilu, a potom za stručnjaka na koncilu. Pavao VI. imenovao ga je već 1969. godine članom međunarodne teološke komisije, a Ivan Pavao II. uzdigao ga je 2. veljače 1983. godine na čast kardinala i tako htio »priznati zasluge neumornog istraživača, duhovnog učitelja, vjernoga isusovca unatoč svim teškoća njegovog života«¹⁰.

Poznato je da su krakovski nadbiskup Karol Wojtyła i teološki stručnjak p. Henri de Lubac na Drugom vatikanskom koncilu usko surađivali. Njihovo međusobno poštovanje i osobno prijateljstvo nastavilo se i nadalje. Navedimo dva događaja prije imenovanja kardinalom. Otac Henri de Lubac na zamolbu nadbiskupa Wojtyły napisao je uvod francuskoga prijevoda knjige Karla Wojtyły *Ljubav i odgovornost*¹¹. Drugi događaj bio je u Parizu u svibnju 1980. godine kada je papa Ivan Pavao II. držao govor na Institutu Catholique. Tijekom predavanja ugledao je starijega redovnika, prekinuo svoj govor i rekao: »Moj naklon ocu de Lubacu.«¹²

De Lubac je, naravno, prihvaćao zdravu kritiku institucija i odgovornih osoba u Crkvi. To su i sv. Bernard, sv. Katarina Sienska i sv. Toma More također činili onako kako se to čini u obitelji. No oko sebe je vidio ljude koji su se postavljali iznad Crkve, premda su za oslonac uzimali svijet izvan nje, poput Arhimeda s njegovom polugom kada je rekao: »Dajte mi čvrstu točku i podići ću svijet.« De Lubac ostario je bolujući, a s godinama se zatvarao u sebe. Bio je jedan od onih koji su znali sačuvati hladnu glavu. Čast Crkve u Francuskoj i šire spašavao je svojom nepopustljivošću pred marksizmom, hitlerizmom, integrizmom. Isto se tako nije dao ni drugim Baalima koje je upoznao tijekom godina Drugoga vatikanskoga koncila. To ga je stajalo brojnih pakosti. Patio je jednako kao i ranije, tijekom pedesetih godina.¹³

Unatoč svojoj velikoj osjetljivosti Henri de Lubac nikada se nije prepustio gorčini. Uvijek je našao opravdanje i olakšavajuće okolnosti za sve što mu nanosili. Izričito je naglašavao da njegovi pravi protivnici nisu bila rimska upravna tijela, nego stado integralistički usmjerenih profesora u Družbi Isusovoj ili izvan nje. Njegovo jednoobrazno stajalište u prilog crkvenomu autoritetu, prije svega papinstvu, pokazuje

¹⁰ *L'Osservatore Romano*, 11. IX. 1991., str. 4.

¹¹ K. WOJTYŁA, *Amour et responsabilité*, Pariz, 1965., str. 7.-9.

¹² G. MARCHESI, *L'Influsso di Henri de Lubac su Hans Urs von Balthasar*, u: *Gregorianum* 78(1997.)4, str. 719.-720.

¹³ J. STERN, *Henri de Lubac et le mystère de l'Eglise*, u: *Gregorianum* 78(1997.), str. 658.-659., ovdje str. 647.-659.

da nije imao ni najmanju misao usmjerenu protiv Rima. Najviše ga je pogodilo gašenje pravoga duha unutar Družbe Isusove u vremenu poslije Koncila.

De Lubacova teologija važna je za sadašnjost jer poznaje blago predaje i zna to blago prenositi u sadašnjost. Zbog toga se bavi sa svim onim što je u kršćanstvu uistinu živo, što je ispunjeno evanđeoskim duhom, koji je trajno današnji i sutrašnji.

»U duhu crkvene povezanosti s kulturama svijeta, 1972. godine je počela izlaziti Međunarodna katolička revija *Communio*. U francuskom uredničkom odboru bio je i Henri de Lubac, iako već osamdesetogodišnjak, kao savjetnik, posrednik, pokretač i pomoćnik, koji nije htio biti u središtu pažnje. Sav njegov stav se može opisati francuskom riječju *effacé*, što znači izbrisan, nestaje u pozadini.«¹⁴

Veliki teolog, crkveni otac našega vremena, kardinal Henri de Lubac umro je u Parizu u noći između 3. i 4. rujna 1991. godine. Doživio je duboku starost, skoro 96 godina. Na svečanom ukopu u Parizu 10. rujna 1991. godine Papin osobni izaslanik kardinal Paul Poupard pročitao je pismo pape Ivana Pavla II. u kojem je bilo napisano: »Svi koji su poznavali Henrija de Lubaca, već sada ocjenjuju važno mjesto kojega je prijatelj i veliki mislilac skromno i bez buke zauzimao sve do skrivenosti posljednjih godina. Neprestano pozorno oslušujući kročio je stazama crkvenih otaca i srednjovjekovnih pisaca. Znao se osloniti na pronicljivo poznavanje velikih suvremenih pisaca kako bi hranio vlastito razmišljanje koje je sjajno pretočeno u živu predaju.«¹⁵

4. Doprinos Henrija de Lubaca na Drugome vatikanskom koncilu

De Lubac je kao stručnjak redovito nazočio sjednicama koncilske teološke komisije. Koncilski su tekstovi duboko prožeti teologijom crkvenih otaca na koje je opet sa svom uvjerljivošću upozoravao posebno de Lubac. Ta teologija na djelu vidi jedinstveno otajstvo Krista koje se tiče posvemašnje čovjekove povijesti i koja u Kristu ima svoj ključ, središte i cilj. Henri de Lubac jedan je od onih teologa koji su svojim obnovljenim, poglavito u poznavanju crkvenih otaca ukorijenjenim, pogledom na teologiju i njezin zadatak, a onda i svojim djelima omogućili Drugomu vatikanskom koncilu da otajstvo Crkve prikaže onako kako je na njega gledala živa predaja i kako se, počevši s apostolima i crkvenim ocima, djelovanjem Duha Svetoga neprestano nastavlja, pri čemu se uvijek usavršava u načelu o jedinstvu u različitosti i o napretku u kontinuitetu. Tako je Koncilu omogućen primjeren pristup pitanju misijskoga djelovanja Crkve i odnosa Crkve prema nekršćanima.¹⁶

¹⁴ H. U. von BALTHASAR, *Henri de Lubac, Sein organisches Lebenswerk*, Einsiedeln, 1976., str. 17.

¹⁵ *L'Osservatore Romano*, 11. IX. 1991., str. 4.

¹⁶ Usp. A. STRLE, *Teologi za prihodnost*, str. 187.-188.

De Lubac je na poseban način i uvelike sudjelovao pri izradi dogmatske konstitucije o Božjoj objavi. To je jedan od glavnih koncilskih tekstova i zaslužuje stalnu pozornost svih onih koji se nastoje udubiti u bit katoličke misli. Tu je svoje mjesto i snagu iznova našla najstarija i najautentičnija predaja. DEI VERBUM – te su dvije riječi u službenom tekstu u cijelosti napisane velikim slovima. Time je odmah na početku naznačeno da konstitucija želi prikazati istinsku kršćansku objavu, a ne bilo kakvu filozofsku ili gnostičku objavu, pa niti samo biblijsku objavu. »Navješćujemo vam Život vječni, koji bijaše kod Oca i očitova se nama – što smo vidjeli i čuli, navješćujemo i vama da i vi imate zajedništvo s nama. A naše je zajedništvo s Ocem i sa Sinom njegovim Isusom Kristom.« (1 Iv 1, 2-3).

Rješenje gorućih praktičnih pitanja sadašnjosti i budućnosti Henri de Lubac također vidi u crkvenim ocima. Zavidljujuća plodnost crkvenih otaca! Zavidljujuća aktualnost! Aktualnost crkvenih otaca nije površna aktualnost. To je aktualnost nečega što daje plodnost. »Živjeti sa svojim vremenom: to ne znači prepustiti se vožnji u vozilu dnevnih uobičajenosti i sudjelovati u strastima većine. Samo tokovi u dubini mogu objasniti pomake na površini, samo oni zavrjeđuju široki pristup.«¹⁷ Kad god je u zapadnom svijetu cvjetala kršćanska obnova, bilo u promišljanju bilo u življenju, uvijek je cvjetala u znaku crkvenih otaca. Svi veliki autori teološke obnove oblikovali su se u školi tih velikih drevnih autora. Crkveni su oci cijeli svemir. Djelotvorno nam svjedoče snagu evanđelja. Razmišljaju malo, ali to oživotvoruju. De Lubac *aggiornamento* (*posadašnjenje*) Koncila vidi, zapravo, u obnovljenoj vjери. Zajedno s Origenom nadahnjuje nas da sami kopamo, uvijek kopamo i pijemo vodu iz naših zdenaca.¹⁸ »Počni piti iz tih zdenaca, prođi cijelo Sveto pismo i traži u njemu zdence dok ne dođeš do evanđelja. Tamo ćeš naći zdenac na kojem je sjedio Gospodin i počivao nakon naporna puta. Tada je prišla Samarijanka kako bi zahvatila vode. Tu je objašnjeno značenje zdenca ili zdenaca u Svetom pismu. U prispodobi s vodom otkrio je najdublje Božje tajne. Naime, rekao je da će svatko tko bude pio vodu iz zemaljskog zdenca i dalje žednjeti; dok onaj tko bude pio vodu koju će mu on dati, Isus, njemu će se otvoriti zdenac vode koja teče u život vječni (...) Vidimo, dakle, da onaj koji vjeruje u njega ima u sebi ne samo zdenac nego zdence; i ne samo izvor, nego rijeke; izvore i rijeke koji ne daju utjehu prolaznome životu nego nagrađuju životom vječnim.«¹⁹ Henri de Lubac citira ruskoga pisca Tolstoja: »Molim te! (...) Krist nikada ne bi izgovorio te riječi, da je znao kako će biti malo korištene!« (Tolstoj, Ana Karenjina). To bismo mogli reći za sve evanđeoske riječi, bilo zato što ih se rijetko koristi, bilo zato što se one ljudskoj mudrosti čine jadni-

¹⁷ H. de LUBAC, *Paradoxes*, Pariz, 1999., str. 28.

¹⁸ Usp. A. STRLE, *Teologi za prihodnost*, str. 187.-189.

¹⁹ A. G. HAMMAN, *Korenine naše vere*, Ljubljana, 1993.

ma. Isus ih je ipak izgovorio. Klonimo se njihove rijetke uporabe. Ne dajmo se niti uvjeriti da slabo koriste, jer nas pale i tuku u srce.«²⁰ Slika koju nam crkveni oci daju o sebi slika je ljudi koji uče o Božjoj riječi, ali još ju više i prije svega kušaju. Dionizije, kojega zovu Pseudo-Areopagit, rekao je o svom učitelju Jeroteju: »Non solum discens sed et patiens divina. – Božje otkrivamo kako učenjem tako i angažiranim životom.«²¹ Dionizija²² se smatra ocem kršćanske mistike koji je napisao niz djela odlučujućega utjecaja na srednjovjekovnu mistiku i jedini je primjer u teologiji koji je unatoč svojoj veličini i velikom utjecaju skrio svoj identitet. Kao osoba htio je posve nestati kako bi svom snagom živio samo za Božje djelo. Ne nastoji dokazivati, nego mu je stalo do pohvale. Za njega je sva teologija pohvalna himna Božjim tajnama, što se tako lijepo vidi u životu i djelu Henrija de Lubaca. Stručnjaci nadnaravnoga života koji prenose ono što su u vlastitoj kontemplaciji o Božjim stvarima vidjeli i okusili najčešće i sami postaju ono što su spoznali na putu ljubavi. U načinu njihova izražavanja često je prepoznatljivo zadivljujuće mistično središte u kojem se odražava velika bliskost s Bogom, životno iskustvo otajstva Krista i Crkve te trajni doticaj sa svim pravim izvorima Božjega života na koja smo gledali kao na temeljno stanje kršćanskoga života. U samom umnom naporu oko spoznaje svoje vjere prakticirali su ljubav koja spoznavatelja čini prijateljem spoznatome i po svojoj naravi postaje sam izvor novoga razumijevanja.²³ Značenje crkvenih otaca za teologiju, a posebno za razumijevanje Svetoga pisma, vrlo se jasno odražava u nekim navodima dogmatske konstitucije o Božjoj objavi kada govori o ulozi i vrijednosti predaje: »Sveta predaja i Sveto pismo usko su, dakle, međusobno povezani i imaju udjela jedno u drugome (...) Sveta predaja Božju riječ, koju su Krist Gospodin i Duh Sveti povjerali apostolima, cjelovito prenosi njihovim nasljednicima (...) Iz toga proizlazi da Crkva svoju sigurnost o svemu objavljenome ne crpi samo iz Svetoga pisma. Zbog toga oboje valja primati i častiti jednakim osjećajem zahvalnosti i poštovanja.« (DV 9)²⁴

Studiranje crkvenih otaca vrlo je korisno i nadasve potrebno onima kojima je na srcu teološka, pastoralna i duhovna obnova koju je pokrenuo Koncil. Patristička misao izrazito je kristocentrična. Ona je dozrijevala u doticaju s problemima pastoralne službe jer su crkveni oci većinom bili redovnici i biskupi. U otaca nalazimo najbolji predložak za katehezu jer su stalno poučavali katekumene i kršćane pa

²⁰ H. de LUBAC, *Paradoxes*, str. 105.

²¹ Dionizij AREOPAGIT, *De divinis nominibus*, II, 9: PG 3, 674, Usp. 648.

²² Usp. A. ŠTRUKELJ, *Klečeća teologija*, Ljubljana, 2000., str. 49.-59.

²³ Klemen ALEKSANDRIJSKI, *Stromata* 2, 9: PG 8, 975–986. Usp. KONGREGACIJA ZA KATO-LIŠKO VZGOJO, *Študij cerkvenih očetov*, CD 44, Ljubljana, 1990., str. 40.

²⁴ Usp. A. ŠTRUKELJ, *Klečeća teologija*, str. 42.-44.

vrijede kao prvotni svjedoci predaje. Zajedno s naukom i pastoralnim djelovanjem postavili su prve nosive strukture koje ostaju i vrijede za sva vremena. Oci nam prenose ono što su sami primili. U velikih teologa kao kršćani imamo pri ruci sve oblike i stupnjeve mistike; pri tome treba napomenuti da je u kršćanskoj predaji sve imanentno tajni samoga Boga koji se daruje. Stoga kršćanska meditacija nikada nije tehnika.²⁵

Henri de Lubac u vrijeme Koncila i poslije njega zauzimao se za sprječavanje agitiranja koje je zauzimanjem koncilskih otaca bilo prilično uznapredovalo. Reforme i otvorenost svijetu, ekumenizam i vjersku slobodu zagovarao je radi razumijevanja u vjeri, radi vremenu podložnog zahtjeva za očišćenjem i produbljenjem kršćanskoga duha. De Lubac je pisao biskupima:

»Danas su mnogi vjernici ali i svećenici u kušnji otvoriti se svijetu tako da dopuste da ih svijet osvoji; u kušnji su da postupno napuste perspektive kršćanske vjere tako da se zanimaju samo za sadašnji vremeniti svijet. Stoga treba paziti da ih se, gotovo suprotno istinskom duhu, ne bi na to poticalo određenim načinom govora ili određenom uskratim komentara nacrtu u njegovom sadašnjem obliku.

Što se tiče nevjernika, mnogi bi bez dvojbe rekli: 'Vidite, Crkva malo po malo zanemaruje svoje dogme; nejasno postaje svjesna da je njezina uloga završena; stoga se čini da bi mogla preživjeti samo kada bi se usudila promijeniti svoju vjersku frazeologiju...'

Zbog toga i s namjerom da bi posve izbjegli te smrtonosne dvojbe, čini mi se da bi bilo dobro govoriti od samog početka (ako bi započeli s teorijskim obrazlaganjem) tako da se kršćansku vjeru propovijeda u svoj njezinoj cjelovitosti. Nekoliko riječi bi bilo dovoljno. Vječni i Božji poziv upućen čovjeku bi došao do izražaja. Koncil bi pokazao svijetu ne samo svoju vjeru nego povjerenje u svojoj vjeri. Problemi vremenitoga reda bili bi promatrani pod tim svjetlom sa svim svojim predodređenim razlikama...

Opasnost prevelikog isticanja razlike između doktrine i pastoralna: 1. Pripadnici doktrine uvijek odgovaraju da je doktrina prva pastoralna dužnost. 2. Time se koriste kako bi osigurali monopol u pogledu zdrave doktrine, koja je često samo apstraktna skolastika, i to znatno manje tradicionalna nego što si oni sami zamišljaju. 3. Tako dolazi do smrtonosne podijeljenosti. To je pak duboko protukršćanski. Otuda već dolazi čudan prijedlog nekih otaca o shemama u dva dijela: na jednoj strani bi bila doktrinalna riječ za učene, a na drugoj strani nedefinirana pastoralna pobuda (Lefèvre) (...)

²⁵ Usp. isto, str. 44.-47.

To bi značilo kanonizirati takvu teologiju koja bi bila postavljena na ono mjesto koje pripada dogmi; to znači navijati na stranu ezoterizma.«²⁶

De Lubac svoja upozorenja o uvjerenju u vlastito pravo gura u paradoks sažet u poznatoj latinskoj izreci: *Corruptio optimi pessima*. – Najgora je iskvarenost najboljega. Tako je najgore i to što se od svih ljudskih zadaća najbolje uvijek iskvare. Lijepo je tražiti kraljevstvo istine. Nakaradno je obznanjivati da je to kraljevstvo već došlo. Kraljevstvo istine sudbinskim poistovjećivanjem postaje kraljevstvo licemjerstva. Odnos između prvoga i drugoga toliko je različit koliko se mijenja veličina sjene u odnosu na tijelo. Međutim, kako sjena neizbježno slijedi tijelo, tako licemjerstvo slijedi istinu. Sjena licemjerstva postaje sve veća i šira dok ne proguta onoga komu pripada. Kada se kraljevstvo istine konačno uspostavi, ono nije ništa drugo nego kraljevstvo licemjerstva.²⁷

Uskoro nakon završetka Koncila (8. prosinca 1965.) Henri de Lubac 1967. godine objavio je sedam tekstova o dogmatskoj konstituciji o Crkvi pod naslovom *Paradoxe et Mystère de l'Eglise*. Treće poglavlje bavi se konstitucijom *Lumen gentium* i crkvenim ocima. Tu de Lubac bilježi »nekakvo suženje patrističkog obzorja«. Proizlazi iz LG 48: »Crkva, u koju smo u Kristu Isusu svi pozvani i u kojoj Kristovom milošću stječemo svetost, bit će dovršena tek u nebeskoj slavi, kada će doći vrijeme obnove sviju stvari (usp. Dj 3, 21) i kada će se s ljudskim rodом u Kristu savršeno obnoviti i sav svijet, koji je s čovjekom prisno povezan te po njemu napreduje prema svome cilju (usp. Ef 1, 10; Kol 1, 20; 2 Pt 3, 10-13).« Henri de Lubac inače pozdravlja eshatološki vidik Crkve na Drugome vatikanskom koncilu: »Smijemo se radovati što su misao crkvenih otaca i predaja dobili tako službenu afirmaciju u *Lumen gentium*. Istinito je, doista, da je odluka za Božji narod kao temeljni pojam povezana s današnjim uređenjem dvaju Crkava: zemaljske u kojoj živimo, i nebeske, gdje je domovina izabranih. To je, međutim, prouzročilo suženje patrističkog obzorja.« Kada govori o tom suženju de Lubac polazi od poslanice Hebrejima (Heb 12, 22) i navodi »Jeruzalem kao mjesto živoga Boga«. Naši su oci vjerovali da je zemaljska Crkva, rođena iz krsne vode, istovremeno nebeska Crkva. Ostavite nas da živimo već sad u Crkvi, novom Jeruzalemu, da nećemo biti vječno pogubljeni, kako bi rekao sv. Augustin.²⁸ »Sadašnja Crkva je Kristovo i Božje kraljevstvo. Baš taj vidik zadovoljava logiku kršćanske eshatologije. Ako bi je se odrekli došlo bi

²⁶ H. de LUBAC, *Mémoires sur l'occasion de mes écrits*, str. 119., 341.-344. Nav. u: A. STRLE, *Teologi za prihodnost*, str. 191.-192.

²⁷ H. de LUBAC, *Paradoxes*, str. 87.

²⁸ Usp. M. FIGURA, Božje kraljevstvo in Cerkev, u: *Mednarodna katoliška revija Communio* 17(2007.), str. 115.-116., 113.-121.

do nebrojenih zloporaba.«²⁹ Henri de Lubac već je 1967. godine upozoravao na to, a dvije godine kasnije to je očito pokazao u svojoj knjizi *L'Eglise dans la crise actuelle* (Pariz, 1969.).

5. Širina i životni zanos u znanosti Henrija de Lubaca

Teolog Hans Urs von Balthasar, de Lubacov učenik i vjerni prijatelj, na njemački je preveo sva de Lubacova velika djela. U njemačkom je prijevodu de Lubacove knjige *Méditation sur l'Eglise* napisao: »Knjiga je odraz (razmatranje), a nije udžbenik o Crkvi. A mudrost može značiti više nego učenost. Više vrijedi knjiga ljubavi nego knjiga razuma; ljubav koja je prosvijetljena i urešena sigurno znači više od razuma. Ljubav je namah razotkriveno središte u svojoj čistoći, dok se razum još dugo muči na periferiji. Ljubav, također, sa svom snagom razumije onaj paradoks Crkve kojega razum ne može razmrsiti. Cijela knjiga se temelji na toj prvotnoj napetosti. Iznenađujuće je kako Henri de Lubac uspijeva cijelom predajom ponirati u bezvremensko praotajstvo Crkve i istovremeno snažno razotkrivati njene današnje opasnosti i pogreške. Iznenađujuće je kako upozorava na velike povijesne smutljivce i tako točno označava suvremenu situaciju. Treba uzeti u obzir da je knjiga napisana početkom 1952. godine i da danas djeluje poput anticipacije bitnih ciljeva Drugog vatikanskog koncila, da na više mjesta djeluje kao unaprijedna nadopuna nekih jednostranosti i neuravnoteženosti koncila. Nepotrebno je raspravljati o tome ide li ta knjiga previše u prilog predaji, a na štetu Svetoga pisma. *Anima ecclesistica* je temeljni pojam predaje. Henri de Lubac nam ocrtava iznenađujuću sliku takvoga crkvenog čovjeka (...) I ne htijući, Henri de Lubac je u tu sliku integrirao samog sebe; jednako je bilo i s Pavlom i s Augustinom, a i sa svakim drugim koji je svoje naviještanje bio spreman platiti vlastitom srčanošću sve do krvi.«³⁰ Tko god stane pred četrdesetak knjiga Henrija de Lubaca koje obuhvaćaju daleko više od deset tisuća stranica u kojima je stotine tisuća citata, osjeća se kao pred ulazom u prašumu, pa čak i ako zanemari brojne članke i druga manja djela.

Teme koje istražuje de Lubac vrlo su raznovrsne. Izvanredan opseg i količina pisanja čitatelju se isprva čini nesavladivim. Međutim, polako se uz glavna djela navikne na autora i dokuči organsku cjelinu čija je svrha prikazati suvremenom čovjeku duh katoličkoga kršćanstva tako da bude vjerodostojan, koliko sebi samome i svom povijesnom razvoju, toliko i dijalogu s glavnim oblicima drugih načina tumačenja svijeta.

²⁹ Usp. H. de LUBAC, *Paradoxe et Mystère de l'Eglise*, Pariz, 1967., str. 95.-100.

³⁰ H. U. von BALTHASAR, Uvod, u: H. de LUBAC, *Die Kirche. Eine Betrachtung*, Einsiedeln, 1968., str. 9.-10.

De Lubac cijeli je svoj život pisao i razmišljao i umjesto da podigne svoj glas, vjerno se i skromno skrivao iza velike crkvene predaje. Još je u predgovoru djelu *Catholicisme* napisao: »Razlog množenja citata leži u želji da djelujemo većma neosobno: želimo crpiti iz malo korištenog blaga crkvenih otaca.«³¹

Ako pokušamo istražiti de Lubacov osnovni stav, već prvi pogled u njegovu bibliografiju može nam otkriti iznenađujuću činjenicu da se najvažnije teme pojavljuju i dozrijevaju mnogo prije nego se to može zaključiti iz dovršenih knjiga. Pri ulasku u novicijat Družbe Isusove u većini se svojih razmišljanja hranio Dostojevskim, Péguyjem i Claudelom, čija je djela imao uz sebe cijeloga života. Kad su ga pitali koliko je vremena potrošio za knjigu *Drama ateističnoga humanizma*, mogao je odvratiti: »Jedva sat vremena!« Naime, građa je bila već pripremljena u člancima tiskanim na raznim stranama. Slično vrijedi i za druga njegova djela. Početne spoznaje za kasnija izdanja knjiga bile su prikupljane mnogo ranije; to dokazuje da je riječ samo o različitim vidicima jedinstvenoga, iako vrlo raščlanjenoga, gledanja i prosuđivanja. Naravno da je morao, unatoč toj posve jasnoj intuiciji, mnogo pročitati kako i sam priznaje: »Pročitali smo sve moguće tekstove.«³² Prvotni de Lubacov interes bio je teološki ili još više duhovni; glavne teme to stalno potvrđuju. Naravno da to ne znači da nije bio obrazovan također u filozofiji, svjetovnoj književnosti, usporednoj teologiji i posebno povijesti dogmatike.

Prvo veliko djelo *Catholicisme*, koje određuje stil i pravac svemu što slijedi, razotkriva njegovu osnovnu nakanu koja teži za puninom, cjelovitošću i najširim obzorom. Zbog odvrćanja zapadnoga čovjeka od njegovih kršćanskih korijena on govori o golemom koraku unazad: »Moderni humanizam se tako gradi na gorčini, *ressentiment*, i započinje s temeljnom odlukom za antiteizam.«³³ To prema Proudhonu znači: »Ne smijemo se prepustiti iluziji: Europa je umorna od reda i mišljenja, Europa stupa u razdoblje nasilne snage, prezira osnovnih načela i razdoblje opijenosti.«³⁴ Proudhon (kao i de Lubac) iz toga zaključuje: »Zato se moramo vratiti izvorima i tražiti ono što je Božje.«³⁵ Opet otkrivamo ključnu misao koja je nadahnjivala Henrija de Lubaca: povratak izvorima omogućava plodnu obnovu.

U crkvenom teološkom prostoru odustajanje od povijesno-spasenjskoga razmišljanja crkvenih otaca i visoke skolastike, a u prilog racionalističkom razmišljanju, dovelo je do lučenja naravne finalnosti od usmjerenosti na nadnaravan posljednji

³¹ H. de LUBAC, *Catholicisme*, Pariz, 2003., str. 13.

³² H. de LUBAC, *Exégèse Médiévale*, Pariz, 2012., str. 20.

³³ H. de LUBAC, *Drama ateističnoga humanizma*, Celje, 2001., str. 20.

³⁴ H. de LUBAC, *Proudhon et le Christianisme*, Pariz, 2011., str. 10.

³⁵ *Isto*, str. 308.

cilj (*Paradoxes*). Odustajanje od istinskoga teološkoga simboličkoga razmišljanja na primjeru euharistije dalo je povod za jednostrano isticanje realne nazočnosti, a time i za razdvajanje otajstva: Crkva – euharistija ili institucija – mistika (*Corpus Mysticum*).

Možda bi tko očekivao da će se de Lubac pozivati na velike teologe i pisati monografije o Ireneju i Augustinu, Bonaventuri, Kuzanskom, Pascalu, Möhleru, Newmanu i drugima. Naravno da ih je uzimao u obzir i navodio jer je bio svjestan da »čovječanstvo moramo tumačiti počevši od njegovih vrhunaca«³⁶.

No, za njega je tipično da si je izabrao druge zastupnike mišljenja, poglavito velike gubitnike. Najveći je primjer Origen kojemu je posvećeno djelo *Histoire et Esprit* te više uvoda za izdanja *Sources Chrétiennes*. Drugi je primjer Teilhard de Chardin koji je došao pred samu crkvenu osudu i izbjegao ju prije svega zbog brojnih de Lubacovih publikacija. *Corpus Mysticum* je također djelo rehabilitacije onih koji su zbog krivnje osuđeni. Povijest srednjovjekovne egzegeze nestaje u iscrpnom opravdavanju Erazma protiv brojne ne samo tadašnje nego i sve do danas živuće iskrivljenosti njegovih dubokih ciljeva. Navedenim spisima mogli bismo dodati još mnoge druge u kojima pred nas izlazi de Lubacovo izvanredno poznavanje Svetoga pisma, crkvenih otaca i srednjega vijeka.³⁷

6. Sadržajni pregled de Lubacova teološkoga opusa

Godine 1938. objavljeno je njegovo djelo *Catholicisme* koje otvara vrata svim njegovim drugim publikacijama i na poseban ih način već unaprijed sažima pa tako važi kao najcjelovitiji mozaik ukupne de Lubacove misli.

Knjiga ima tri djela. Prva dva naznačuju obje glavne značajke katoličanstva: društvenost i povijesnost, a treći je dopuna koja najprije očituje aktualnost te interpretacije, a onda i nužnu dijalektiku između osobe i zajedništva, između imanentnoga i transcendentnoga spasenja. Mogli bismo reći da zaključni dio otkriva treću sastavnicu katoličanstva, duhovnost. Treba uzeti u obzir da je tema toga djela trodimenzionalno katoličanstvo, a ne dogmatski traktat o crkvi.

Prvi dio razvija misao cjelovite solidarnosti u četirima poglavljima:

1. Čovječanstvo ima jedinstveno mjesto u stvoriteljskom i spasiteljskom Božjem planu. Kada bi Crkva uvijek izbjegavala spasenjski individualizam, marksizam možda jednostavno ne bi ni bio potreban.

³⁶ H. de LUBAC, *Catholicisme*, str. 257.

³⁷ Usp. H. U. von BALTHASAR, *Henri de Lubac*, str. 26.-27. Usp. također: A. RUSSO, *L'idea di solidarietà in »Catholicisme«* (1938), u: *Gregorianum* 78(1997.)4, str. 661.-678.

2. Crkva je Kristov spasiteljski sakrament u svijetu. Crkva nastavlja djelo ujedinjenja čovječanstva.
3. Solidarnost je vidljiva poglavito u sakramentima. Krštenje i euharistija uvijek su istovremeno tajna najdubljea sjedinjenja s braćom. Individualistička euharistijska pobožnost prevladala je još kad su u ranom srednjem vijeku središte euharistije s društvenoga vidika prebacili na realnu prisutnost.
4. Spasenje svijeta i zemaljska Crkva usmjereni su prema vječnom životu koji je zajedništvo u trojedinom Bogu. Po Origenu blaženi će zajedno s Kristom doseći svoje konačno blaženstvo tek onda kada će sve stvorenje biti skupa spašeno u slavi.

Drugi dio razvija dimenziju povijesti u pet koraka.

Treći dio ima na početku programatsko 10. poglavlje koje bi moglo biti uvod u cijelu knjigu.³⁸

Nadalje se s de Lubacom susrećemo u njegovoj zauzetosti za misijsko djelovanje Crkve, koje predstavlja njezin bitak. To posebno izrazito donosi knjižica *Le Fondement théologique des Missions* (1946.). Katoličanstvo je dinamično i zato je misijsko.³⁹ Crkva naime iznutra pripada tom Božjem djelovanju u svijetu: »Kada Crkva ne bi pokušala biti posvuda, tada ne bi bila nigdje.«⁴⁰ De Lubac se revno posvećivao pitanjima modernoga ateizma i raspravama o budizmu, u kojima je prepoznao najveći duhovni događaj čovjekove povijesti.⁴¹

De Lubacov dijalog s modernim ateizmom odvija se u trima djelima: *Le Drame de l'humanisme athé* (1944.), *Proudhon et le Christianisme* (1945.), *Athéisme et sens de l'homme*, uzimajući u obzir i *Gaudium et Spes* (1968.). Središnje je djelo prvo među navedenima, dopunjava ga rasprava o Nietzscheu u djelu *Affrontements mystiques* (1950.). *Drama ateističnoga humanizma* dijeli se na tri dijela: Feuerbach-(Marx)-Nietzsche-Kirkegaard i tragično proroštvo ateizma, Comte i svečano i groteskno uvođenje nove čovjekove religije, postavljene onkraj ateizma. Autorovo srce zadržiti zajedno s Nietzscheovom i Kirkegaardovom borbom, no protiv Comteove okamenjene pompoznosti ona ostaje poražavajuće stvarna. U svem de Lubacovom djelu samo je još jedno tako radikalno odbijanje, razmjerno Joachimu iz Fiore. Najdra-

³⁸ Usp. H. U. von BALTHASAR, *Henri de Lubac*, str. 30.-37; Usp. također: A. ŠTRUKELJ, Henri de Lubac. Življenje in delo, u: *Božjo voljo spolnjevati. Jubilejni zbornik ob 75-letnici Alojzija Šuštarja, ljubljanskega nadškofa in metropolita*, Ljubljana-Celje, 1995., str. 668.-669.

³⁹ Usp. H. de LUBAC, *Le Fondement théologique des Missions*, Pariz, 1946., str. 32.

⁴⁰ *Isto*, str. 41.

⁴¹ Usp. H. de LUBAC, *Aspects du bouddhisme*, sv. I., Pariz, 1951., str. 8.

matičnija je borba između Nietzschea i Dostojevskog. U središte toga dvoboja proroka de Lubac postavlja figuru velikoga duhovnika bezbožnoga čovječstva: Comtea.

Čovječanstvo je u 20. stoljeću proživljavalo destruktivnu dramu ateističnoga humanizma. S obzirom na sve totalitarne sustave primjereno je pitanje smijemo li bezboštvo uopće nazivati humanizmom. De Lubac je zasigurno s proročkom dalekovidnošću i filozofskom pronicljivošću opisao *tri genija sumnje* (Nietzsche, Marx, Feuerbach) i zajedno s ruskim piscem Dostojevskim ukazao na izlaz iz te drame ljudske povijesti. Značajno je da je upravo to de Lubacovo djelo prvo prevedeno na slovenski jezik.

Henri de Lubac kaže da je Dostojevski prorok drukčijega života. Dostojevski je prorok uskrsnuća, što podrazumijeva prolaz kroz smrt. Njegov pogled na svijet pogled je iz perspektive smrti, dakle iz perspektive vječnosti (vjera u Krista i promišljanje evanđelja učinili su ostalo). U našem svijetu Dostojevski se čini poput čovjeka koji dolazi iz nekoga drugoga svijeta. Upravo to čini njegovu viziju tako dubokom i neobičnom istovremeno. Dostojevski vidi nešto drugo i uglavnom vidi drukčije od ostalih.⁴²

Dostojevski je prorok jer nije samo skrio čovjeku njegove ponore, nego mu ih je iznova otkrio tako što mu je ukazao na novu dimenziju. Prorok je jer je unaprijed prikazao, rekli bismo naznačio i ostvario, novu mogućnost čovječanstva. Prorok je jer se u njemu usredotočila kriza našega svijeta i jer se već živo zacrtalo spasenje, svijetli oblak za naše sadašnje putovanje pustinjom.⁴³

Henri de Lubac o Dostojevskom je također zabilježio: »Dostojevski je genije, istovremeno duboko ljudski i duboko kršćanski; jedno s drugim. Njegovo je kršćanstvo pravo, i čini se duboko evanđeosko. Upravo kršćanstvo – daleko iznad njegovih zadivljujućih darova izvanrednog psihologa – daje toliku dubinu njegovoj viziji čovjeka. Dostojevski je gledao Kristovo svjetlo.«⁴⁴

Dijalog s istočnjačkim ateizmom za Henrija de Lubaca također je ozbiljan i temeljit. Djelo *Aspects du Bouddhisme I* (1951.) postavlja pitanje o tome u kakvom su odnosu nesebična ljubav u budizmu i *caritas* u kršćanstvu. *La Rencontre du Bouddhisme et de l'Occident* (1952.) opisuje susret Europe s tom duhovnom pojavom, nebrojene nesporazume, oklijevanje, sve dok na kraju ne bude moguća objektivna

⁴² Usp. H. de LUBAC, *Le drame de l'humanisme athée*, Pariz, 1983., str. 411 sl.; slov.: H. de LUBAC, *Drama ateističnoga humanizma*.

⁴³ Usp. H. de LUBAC, *Le drame de l'humanisme athé*, str. 286s.; nav. u: A. ŠTRUKELJ, *Jesus je Gospod*, Ljubljana, 2004., str. 157.-166.

⁴⁴ H. de LUBAC, *Le drame de l'humanisme athé*, str. 322.

prosudba. *Amida – Aspects du Bouddhisme II* (1955.) potanko prati nastajanje te istočnjačke religije.

Amida nije bog, Amida propovijeda neosobno-apsolutno. Amida podliježe »kušnji svake nekršćanske mistike u težnji za identitetom«⁴⁵. A, ipak, moguć je izlaz: Kristova sveprisutna milost. Razgovor s obama oblicima ateizma, koji su jednako središnji i aktualni, vodi do sličnoga ishoda: u obama se slučajevima konačnost svijeta objašnjava uništenjem čovjekove osobe. U jednome se čovjek stapa s kolektivom, a u drugome se gubi u sudbini ili nerealnosti idealističkoga monizma. Autor daje i pozitivan odgovor i to djelima o Teilhardu de Chardinu.⁴⁶ Jedino Bog koji se objavljuje kao osobni Bog jamči za vječne vrijednosti čovjekove osobe.

7. Henri de Lubac: zagledan u Crkvu

U središtu onoga što se može nazvati kasnim de Lubacovim djelom svakako je Crkva. Do sada je bila posvuda prisutna, ali gotovo jednako tako kao u svetih otaca: kao podrazumijevajuće pretpostavljena, u svemu značajna, nikad iscrpno tematski prikazana. Ako se osvrnemo unazad, možemo međutim vidjeti da je bila u središtu svih njegovih misli. Tematiku Crkve nametnula je povijesna aktualnost: Koncil, na kojemu je de Lubac bio nadasve zauzet i neophodan sudionik, tada već posve rehabilitiran u svom teološkom autoritetu. Ne možemo zanemariti pokoncilsku zbunjenost zbog koje je de Lubac prilično trpio. Podnosio je kritike i udarce kako je zapisao u svom *Méditation sur l'Église* (1953.): »Naravno da nas u ljudskom gledanju na Crkvu može razočarati mnogo stvari. A može se također dogoditi da nas bez naše vlastite krivnje u cijelosti pogrešno razumiju. Da, moguće je, da u njoj mi sami uzmoramo podnijeti progonoštvo (...) Strpljivost i ljubazna šutnja bit će u tim slučajevima bolja nego bilo što drugo; ne trebamo se bojati osude onih koji ne mogu gledati u srce. I razumjet ćemo da nam Crkva nikada ne pruža svoga Gospodina bolje nego u onim prilikama koje nam daje da se u njima oblikujemo po njegovu trpljenju. Promaknuće će možda još više pritiskati ako ne dolazi od zloće nekih ljudi, nego proizlazi iz crkvenog položaja koji se čini bezizlazan. U tom slučaju za razjašnjenje crkvenog položaja doista nije dovoljno samo velikodušno opraštanje ili zanemarivanje vlastite osobe. Unatoč tome budimo radosni pred Ocem nebeskim, koji vidi u tajnosti, što tako smijemo biti dionici *Veritatis unitas*, za koju na

⁴⁵ J. BASTAIRE, *Le bouddhisme*, u: *Revue catholique internationale Communio* 17(1992.), str. 110.-114.

⁴⁶ Usp. A. STRLE, *Teologi za prihodnost*, str. 83.-96., gdje je predstavljen »Neponarejeni Pierre Teilhard de Chardin«; Usp. također: A. DANZIN, J. MASUREL, *Teilhard de Chardin, visionnaire du monde nouveau*, Monako, 2005.

Veliki petak molimo za sve.«⁴⁷ Slično uči Drugi vatikanski koncil: »Sve je izabrane Otac već od vječnosti ,unaprijed poznavao i predodredio ih da budu suobličeni slici njegova Sina, da on bude Prvorodencem među mnogom braćom‘ (Rim 8, 29). One, pak, koji vjeruju u Krista, odlučio je sazvati u svetu Crkvu, koja je već od postanka svijeta bila unaprijed slikovito prikazivana, u povijesti izraelskoga naroda i u Starom savezu čudesno pripremana, u posljednja vremena ustanovljena te izlivanjem Duha Svetoga očitovana, a na koncu će vjekova biti slavno dovršena.« (LG 2)

Crkva kao *ecclesia* jest *convocatio* odozgo i *congregatio* odozdo, u svemu nevidljivo-vidljiva stvarnost. U srcu Crkve jest otajstvo euharistije: Crkva čini euharistiju i euharistija čini Crkvu. Nasuprot nacionalizmima Crkva je glasnica jedinstva. Papinstvo jamči slobodu biskupima nasuprot vladarima. Društveno djelo i bogoštovlje idu skupa ruku pod ruku. Crkva ima uska vrata. Da bi ušao u nju, čovjek se mora prignuti poput Augustina ili Newmana. U zaključnom dijelu knjige možemo razmišljati kako Crkva i Marija pripadaju jedna drugoj. Većina predaje tumači *Pjesmu nad pjesmama* tako da u nevjesti vidi Crkvu, Mariju i vjerničku dušu. Otuda još kasnije njegovo djelo poslije Koncila *L’Eglise dans la crise actuelle* (1969.). Prepoznaje se dvostruki uvjet za istinsku obnovu: istinska ljubav prema Isusu Kristu i goruća ljubav za crkveno jedinstvo. *Paradoxe et Mystère de l’Eglise* zbirka je članka koji još jednom pojašnjavaju obje riječi iz naslova. U knjizi *Les Eglises particulières dans l’Eglise universelle* (1971.) autor se bavi pitanjima biskupskih konferencija koje nikako ne smiju ugrožavati osobne autoritete svakoga biskupa pojedinačno. U djelu *La foi chrétienne, essai sur la structure du symbole des Apôtres* (1970.) riječ je o izričito crkvenoj vjeri, a ne o kršćanskoj.

8. Žudnja za Bogom Henrija de Lubaca

Budući da je čovjek tajna, »treba objavu kako bi jasno spoznao svoj posljednji cilj«⁴⁸, odnosno »u našoj su naravi dubine koje se otvaraju samo putem objave«⁴⁹. Što čovjek više uranja u nedokučivu Božju tajnu, toliko veću jasnoću prima o sebi i o svom posljednjem cilju. Samo po obećanju gledanja Boga spoznaje istinsku dimenziju svoje naravne žudnje: »Proizlazeći iz čina kršćanske objave, obećanja gledanja lika poput slobodne milosti, istražujemo uvjete njene mogućnosti i u svjetlu tog obećanja promišljamo kušnje i zaključke čiji potpuni doseg ranije nije bio predvidljiv. S tom prazudnjom duha nije sukladan predmet empirijske psihologije, a još manje je izvediva iz čisto racionalnih pretpostavki. Nadnaravno izabiranje naj-

⁴⁷ H. de LUBAC, *Méditation sur l’Eglise*, Pariz, 2006., str. 164.

⁴⁸ H. de LUBAC, *Le mystère du Surnaturel*, Pariz, 2000., str. 262.

⁴⁹ *Isto*, str. 265.

višega dobra o kojemu govori Franjo Saleški najprije se odražava u slici jednostavne žudnje za srećom, kojoj predmet smeta, a u najnižem se može i izgubiti.«⁵⁰

Skrivena žudnja znak je čovjekova dostojanstva jer je u njemu dubina koju može osvijetliti samo Bog. U tu dubinu čovjekov razum ne može prodrijeti. Tu dubinu možemo spoznati samo po Duhu Svetomu. »Duh sve proniče, i dubine Božje.« (1 Kor 2, 10)

U de Lubacovu definiranju nepoznate žudnje otajstveni značaj dogme o nadnaravnoj čovjekovoj uzdignutosti i gledanju Boga ostaje u punini očuvan: »Duša obdarena svjetlom primljenim od Boga, dakle koja vjeruje i koja se nada, u konačnici će u svakom razdoblju svoga intelektualnog i duhovnog življenja jednako biti prepuštena nedokučivoj tajni: što oko nije vidjelo, i uho nije čulo, što u čovjekovo srce nije ušlo.«⁵¹

Sad se očituje u svoj svojoj jasnoći da je naravna žudnja za gledanjem Boga sama neučinkovita i da takva mora i ostati. Ako konačna usmjerenost naravne žudnje ostane bez milosti nepoznata, tada će ta žudnja nužno biti neučinkovita, što ipak ne isključuje njezinu apsolutnost. Međutim, ako čovjek na temelju svoje biti kao duh jest apsolutna žudnja za gledanjem Boga, onda bi njegovo postojanje bilo potpuno besmisleno kada ne bi bio određen za to gledanje. Zato de Lubac u 10. poglavlju *Mystère du Surnaturel* naravnu žudnju za gledanjem Boga bez stvarne određenosti za njega smatra besmislenom.⁵²

9. Papa Benedikt XVI. o kardinalu Henriju de Lubacu

Kada je Joseph Ratzinger (Benedikt XVI.) 11. svibnja 1998. godine primio (francusko) odlikovanje Legije časti, izrekao je izvanrednu pohvalu p. H. de Lubacu:

»Još od svoje mladosti sam se uvijek divio *la Douce France*. Godine 1948. upoznali smo i knjigu *Surnaturel* p. Hernija de Lubaca. Ta je knjiga bila pravi zgoditak sa svojom novom antropologijom, sa svojom velikom osjetljivošću za modernog čovjeka i svojom velikom vjernošću pravoj objavi kršćanske vjere. Otvarala nam je novi pogled na svijet i podarila nam novu sintezu između modernoga i predaje.

Za mene je bio veliki trenutak kada sam 1962. godine na koncilu prvi puta imao dar da pozdravim cijenjenoga oca de Lubaca. Bio sam preneražen njegovom skromnošću i srdačnošću kojom je taj predivan čovjek pozdravio

⁵⁰ Isto, str. 266.

⁵¹ Isto, str. 272.

⁵² Usp. M. FIGURA, »Nemirno je naše srce, dokler ne počije v tebi«, u: *Mednarodna katoliška revija Communio* 17(2007.), str. 345.-353.

mladog nepoznatog njemačkog teologa, kakav sam bio. Otac de Lubac je za vrijeme rata bio jedan od hrabrih nadahnjivača otpora/ *résistance* u Francuskoj. Borio se protiv ideologije, laži i nasilja, a nikad protiv čovjeka. Ta *résistance* je u sebi imala istinsku snagu pomirenja: kršćanski humanizam, utemeljen na univerzalnosti i sjedinjujućoj snazi istine. Ta je istina ujedno i mač protiv laži. Otac de Lubac se nije bojao zamahnuti tim mačem protiv laži u Crkvi i izvan Crkve, osobito nakon koncila. No, on je prije svega čovjek mira i bratstva u Kristovoj ljubavi. Prijateljstvo s ocem i kardinalom de Lubacom, koje je sazrijevalo za vrijeme koncila i nakon toga za vrijeme zajedničkog rada u Međunarodnoj teološkoj komisiji, za mene je jedan od najvećih darova koje sam u životu dobio. Taj veliki kršćanin je za mene bio utjelovljenje pravog kršćanskog humanizma sa snagom koja može ostvariti bratsko zajedništvo Europe sa svim kontinentima. Kardinal de Lubac mi se činio kao utjelovljenje dragocjene Francuske i savršen primjer za život po evanđelju.«⁵³

Zaključak

Henri de Lubac u cijelom se svom djelovanju i životu držao načela da mu sve misli i promišljanja budu u svjetlu teologije. U promišljanjima se oslobađao svih natruha pa je u svojoj duhovnosti dotaknuo bit. Naime, držao se puta sv. Ivana od Križa: »Kada bi željeli znati sve, ne želite znati ništa o nijednoj stvari. Kako bi došli do onoga što ne kušate, treba ići putem kojim se ne kuša. Kako ne bi nešto znali, idite tuda, kuda ne znate.«⁵⁴ De Lubac nas uvodi u kršćansku mistiku i time nam otvara vrata koja vode tajni života Crkve, njezinom izvoru i vrhuncu života i poslanja, svetoj euharistiji. »Euharistija je mistični princip koji stalno djeluje u srcu kršćanske zajednice, koji čini njezinu jedinstvenost. Euharistija je univerzalna spona, izvor života koji nikada ne presušuje. Tako su vjernici koji se hrane Spasiteljevim tijelom i krvlju napojeni istim Duhom koji ih povezuje u jedno tijelo. Euharistija stvara Crkvu, iz nje nastaje unutarnji život. Njenim se djelovanjem združuju udovi Crkve i postaju još povezaniji s Kristom. Euharistija izgrađuje stvarno stvorenje: *universum Christi Corpus*.«⁵⁵ Kršćanin živi iz euharistije. Kardinal Henri de Lubac utire nam stazu do nje, uvodi nas u svetište i zajedno nas s braćom i sestrama uči povezanosti i molitvi te nas potiče na život u Bogu.

⁵³ J. RATZINGER, Éloge. Le cardinal De Lubac, u: *France Catholique*, št. 2646, 22. V. 1998., str. 23. Cijeli govor navodi: M.-G. LEMAIRE, Joseph Ratzinger et Henri De Lubac, u: *Association Internationale Cardinal Henri De Lubac. Bulletin* 16(2013.), str. 45.-62.

⁵⁴ Janez OD KRIŽA, *Vzpon na goro Karmel*, nav. u: Jean de la Croix, OC, Bruges, 1959., str. 112.

⁵⁵ Usp. H. de LUBAC, *Corpus mysticum*, Pariz, 1948., str. 104.

HENRI DE LUBAC – THEOLOGIAN OF THE CHURCH

Janez Ferkolj*

Summary

The article Henri de Lubac – Theologian of the Church describes the circumstances in which de Lubac set the foundations for the renewal of the Church, and together with the theologian Daniélou started the collection Sources Chrétiennes (Christian Sources) which today already numbers 584 volumes. We cannot fail to mention the years he spent as a professor of theology in Lyon, as well as his suffering and temptations, and at the same time his ever-increasing love for the Church, and his great contribution to the Second Vatican Council. Thinking about the theology of de Lubac enriches us by interweaving the past and the present as we look at our own soul and its excellence as anima ecclesiastica. The article highlights the need to constantly revisit the sources and roots of faith. As the world changes and renews every day, so the Church gets reborn each day in the gift of the Eucharist. Ecclesia semper reformanda. We learn more and more about how important was the role of Cardinal Henri de Lubac, who, already with the conviction of his own work, has at the same time renewed the image of Christ's bride – the Church.

Keywords: Henri de Lubac, the Church, Second Vatican Council, renewal, Church Fathers, Catholicism.

* Janez Ferkolj, Ph. D., Faculty of Theology, University of Ljubljana, Poljanska cesta 4, 1000 Ljubljana, Slovenia, janez.ferkolj@teof.uni-lj.si